

کاهش جمعیت کیفری و فرایند جسب زندایی

رضارضایی

برداشت.

در آیین نامه جدید به شوراهای طبقه بندی اهمیت زیادی داده شده که در صورت تشکیل منظم جلسات شورا و رسیدگی به مشکلات زندانیان شاهد کاهش فشارهای روحی و روانی زندانیان خواهیم بود.

ما معتقدیم که یکی از اهداف اصلی سازمان زندانها، مشارکت در ایجاد جامعه برخوردار از عدالت، آرامش و امنیت از طریق اجرای مجازاتهای سالب آزادی به شیوه‌های انسانی و اطمینان بخش و نظارت بر زندانیان و کمک به اجتماعی شدن و ادغام مجدد آنها در جامعه به عنوان شهروندان مطیع قانون است .

در تحقق این هدف تناسب امکانات زندانها و موسسات اصلاح و تربیت با تعداد زندانیان

افزایش جمعیت زندانها، طبیعتاً در بهره گیری از امکانات موجود و اجرای اقدامات اصلاحی و تربیتی در زندانها مانع بزرگی محسوب می شود. به همین سبب کاهش جمعیت زندانها یکی از راهکارهای اساسی، برای مقابله با برخی از مشکلات موجود در زندانهاست. برخی از محکومان به حبس، صرفاً قربانی شرایط اجتماعی و اقتصادی و برخی قوانین غیر کارشناسانه هستند و مجازات زندان نوعی ظلم مضاعف در حق آنهاست.

پر واضح است که بازنگری در برخی از قوانین جزایی، یکی از راهکارهای اصلی کاهش تعداد افرادی است که، به مجازات سالب آزادی محکوم می شوند. به همین دلیل به نظر می رسد که بازنگری در برخی قوانین جزایی به ویژه، در خصوص قوانین چک، مبارزه با مواد مخدر و نحوه اجرای محکومیت‌های مالی، برای کاهش جمعیت زندانها ضروری است.

زندان به عنوان متولی امر اصلاح و تربیت و مکانی که با مشکلات زندانیان و بزه دیدگان جامعه کاملاً آشنا بوده و از نزدیک این دردها را لمس کرده است، آغازگر این راه عظیم بوده است، با این وصف که زندان در سرعت بخشیدن به روند سیاست اصلاحی زندانیان، نقش کلیدی را ایفا کرده و همچنان جلودار این رویکرد است. تغییرات جدید آیین نامه را می توان در راستای استراتژی دستگاه قضایی به منظور کاهش جمعیت کیفری و خلوت نمودن زندانهای کشور عنوان کرد. با اتخاذ تدابیر و شیوه های کاربردی و علمی نوین در جهت اجرای این سیاستها می توان گام جدی

بسیار مهم می باشد. اگر تعداد افرادی که روانه زندانها می شوند، به هر دلیل بیشتر از امکانات و تجهیزات زندانهای یک جامعه باشد طبیعی است که موسسات اصلاحی در نیل به آرمان خود موفق نخواهند بود.

لذا نظر به اینکه امکانات و منابع انسانی موجود، با توجه به وظایف سازمان در زمینه اصلاح و تربیت مجرمان و توسعه اقدامات و فعالیتهای فرهنگی و آموزشی تناسبی ندارد، ناگزیر باید از کلید ظرفیتهای به نحو احسن استفاده شود.

ارتکاب بسیاری از جرائم دارای علل و ریشه هایی است که بیشتر آنها را باید در وضعیت و شرایط اجتماعی و اقتصادی جامعه جستجو کرد. به همین جهت طبیعی است که عدم توجه به این ریشه ها و صرفاً تأکید بر اعمال مجازاتهای مختلف، از جمله مجازات حبس، راه مناسبی برای مقابله موثر با اینگونه جرائم نخواهد بود.

اولین گام برای پروژه اصلاحی و تربیتی برنامه ریزی صحیح در حین اجرای مجازات است. طبقه بندی زندانیان از لحاظ سن، نوع جرم و وضعیت روحی و روانی به این برنامه ریزی کمک خواهد بود. اینکه یک مجرم به عادت در کنار یک بزهکار مبتدی در کنار هم نگهداری نشوند، در برنامه ریزی آموزشی اصلاح و تربیت موثر خواهد بود. به منظور توفیق در این راه و پیشگیری

از تکرار جرم و ورود مکرر بزهکاران به زندان به نظر می رسد که استفاده از متخصصان علوم اجتماعی نظیر روانشناسان، پزشکان، مدد کاران و مراقبان کارآمد و تحصیلکرده و با کیفیت یک ضرورت است در غیر این صورت اصلاح و تربیت در کشور با شکست مواجه خواهد شد.

در بدو ورود، آشنایی زندانی با محیط زندان، ارائه رئوس برنامه های اصلاحی و تربیتی زندان ف ایجاد ذهنیتهای مناسب در زندانیان از محیط آموزشی، شناسایی اولیه شخصیت و ویژگیهای زندانیان و... از جمله اقداماتی است که می تواند در این مقطع مورد توجه خاص قرار گیرد.

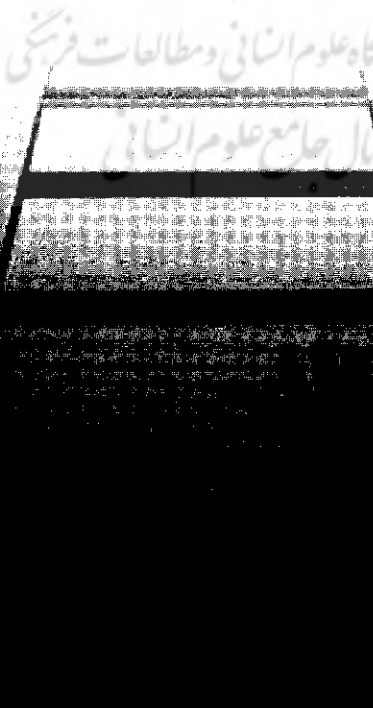
در مجموع راهکارها و عوامل پیشنهادی که در فرایند اصلاح و تربیت زندانیان و نهایتاً سیاست حبس زدایی و کاهش جمعیت کیفری ایفای نقش مینمایند به شرح ذیل دسته بندی

می گردند:

- یکی از راهکارهای کاهش آمار زندانیان استفاده از آزادی مشروط می باشد، شایسته است زندانیانی که با استفاده از این راهکار آزاد می شوند، تحت نظارت مراکز مراقبت بعد از خروج قرار گرفته و زمینه زندگی سالم بویژه اشتغال آنها فراهم گردد. نظر به وضعیت مقرر در قوانین مربوطه در ارتباط با آزادی مشروط، قرار گرفتن مجرم در حالت امید به آزادی و بیم از حبس مجدد، از نظر روحی و روانی او را وادار به پذیرش و مدارا با هنجارها و ارزشهای پیرامون خود می کند.

- اعطای مرخصی ها اعم از طولانی مدت و پایان حبس نیز یکی دیگر از این راهکارهاست. آیین نامه جدید سازمان حکایت از این دارد که در ارتباط با اعطای مرخصی، اشتغال و مسائل مرتبط با آنها شوراهای طبقه بندی زندان می توانند تضمین لازم را اخذ و دستور بازداشت وثیقه را صادر نمایند. این اختیارات شبه قضایی که به شورای طبقه بندی زندان داده شده است، نقطه عطفی است در تاریخ زندانبانی نوین که باید با بردباری و سعه صدر و ارائه نقطه دیدگاه های علمی به این ابداع قوت بخشید.

علی هذا اعتقاد بر این است که اعطای مرخصی های بی رویه، بدون در نظر گرفتن وضعیت زندانی، بیشتر از آنکه به صلاح جامعه اسلامی باشد می تواند در برخی موارد نتیجه منفی نیز بدنبال داشته باشد. پس چه خوب است با

زنان و زندانیان را در چگونگی اجرای حکم و شیوه طبقه بندی زندانی یاری خواهند رساند و در نهایت اصلاح و بازسازی اجتماعی را تسهیل و از بازگشت مجدد بزهکار به زندان اجتناب می شود.

مددکاران زندان بعنوان نیروهای کارشناس می توانند طی کار عملی و کارشناسی دقیق و تشکیل پرونده شخصیتی با تدوین یک گردشکار و گزارش تفصیلی از فرد زندانی و محیط خانوادگی وی و ارائه آن به مراجع قضایی مربوطه، تصویر کاملی از زندانی را در ذهن قاضی ترسیم کرده و از نظر فکری آنها را کمک کنند تا مراجع قضایی نسبت به اینکه فرد بزهکار، تحت چه شرایطی مرتکب جرم شده است؟ و علت تامه در ارتکاب جرم چه بوده است؟ شناخت جامعی پیدا کنند و پس از آگاهی از وضعیت شخصیتی و تربیتی وی با اعمال کیفیات مخففه، نسبت به صدور احکام در مراحل مختلف دادرسی اعم از بدوی، تخفیفی و تجدید نظر اقدام نمایند که این رویکرد شاخصی است در کاهش جمعیت کیفری زندان و حبس زدایی.

- اشتغال و حرفه آموزی، در این مبحث باید در نظر داشت که حرفه آموزی می بایست هماهنگ با بازار کار و متناسب با نیازهای بومی و استانی باشد و در آموزشهای مختلف جنبه های روانشناختی و جامعه شناختی را لحاظ نمود. لذا طبق مشاغل و حرفی که در شهر و استان رونق دارند، باید برای زندانیان آن منطقه برنامه ریزی کرد. خالی از لطف نیست که بدانیم هر چه

استفاده از روشهای نوین در زندانبانی، اصلاح و تربیت و نیز آموزش کار فنی و حرفه ای در زندان، توجه به شخصیت زندانیان و تشکیل پرونده شخصیت است.

در کشورهای پیشرفته دادگاه صادر کننده رای هنگام صدور حکم با دو پرونده مواجه است، پرونده عمل مجرمانه و پرونده شخصیت بزهکار که قضات با بررسی این دو پرونده اقدام به صدور رای مینمایند. متأسفانه تاکنون در کشور ما قانونی که تشکیل پرونده شخصیت در مرحله دادرسی را الزامی بداند تصویب نشده است و قاضی کیفری تنها بر اساس پرونده عمل مجرمانه است که اقدام به صدور رای می نماید و فقط در زندان است که مطابق آئین نامه سازمان زندانها از تشکیل پرونده شخصیت سخن به میان می آید.

الزام به تشکیل پرونده شخصیت در کنار پرونده های عمل مجرمانه هم قاضی کیفری در جهت اجتناب از توسل به کیفر حبس یاری می دهد و هم در صورت صدور حکم حبس به قاضی اجرای احکام، مدیران

توجه به نوع جرم، پرخطر بودن افراد، عملکرد، رفتار و روحیات زندانیان، به آنها مرخصی اعطا شود، بدیهی است در ایام مرخصی ها هم، باید بگونه ای برنامه ریزی گردد که آنها تحت نظارت مراکز مراقبت پس از خروج و یا مراکز روان درمانی بوده و به نوعی ارتباط زندانیان با مجموعه حفظ شده و قطع نگردد. اگر این مراقبت بصورت علمی و کارشناسانه وجود داشته باشد، می توان بر این باور بود که سیاست ریاست محترم قوه قضائیه در این خصوص، به نحو مطلوب محقق گردیده است، بطوریکه با اعطای مرخصی در یک مقطع زمانی، علاوه بر ایجاد و استحکام روابط خانوادگی زندانیان، آمار زندانیان نیز کاهش یافته است.

- روشها و بررسیهایی برای شناسایی شخصیت (ایسرواسیون) بزهکار به کار می رود. در هر زندان برای شناخت شخصیت زندانیان، طبقه بندی آنان از لحاظ سن، جنس، اوضاع فکری و تنظیم پرونده شخصیتی آنها روشهایی وجود دارد. کارکنانی که مسئول تکمیل پرونده هستند باید افراد متخصص باشند. زندانهای ما چندان از این لحاظ غنی نیستند. پزشکان و مددکاران اجتماعی، روان شناسان و مربیان اخلاقی در شوراهای طبقه بندی زندانها کمتر وجود داشته اند، این در حالی است که امروزه یکی از بزرگترین مشکلات دستگاه قضائی و کیفری کشور، پر شدن زندانها و افزایش روز افزون مجرمان و تلاش قضات جهت جلوگیری از تراکم بیش از حد در زندانهاست. از دیگر راهکارهای پیشنهادی به منظور کاهش نارسائی زندانها به جز

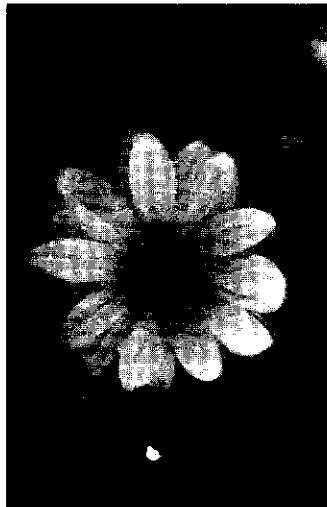
تعداد گواهینامه های صادره، از مراکز فنی و حرفه ای با واقعیت امر منطبق بوده و جنبه آماری و صوری نداشته باشد. در نیل به اهدافمان موفق تر خواهیم بود.

- محبت دیگر که در راستای کاهش جمعیت کیفری زندان مطرح می باشد، این است که زمینه آزادی و خروج زندانیان را فراهم نمود و با این روش آمار زندانیان را کم کنیم.

حال اگر بدون کار کارشناسی و علمی، زندانیان را (که برخی از آنها افراد شرور، سارقان مسلح و مجرمان به عادت و حرفه ای می باشند) بدون هیچ امری اصلاحی و تربیتی از زندان آزاد کرده و یا بواسطه اعطای مرخصی های طولانی مدت، زمینه خروجشان را فراهم کرده و آنها را در جامعه رها سازیم، گر چه در ظاهر آمار زندانیان را کاهش داده ایم، ولی جامعه را با یک مسئله بفرنج، روبرو ساخته ایم و این موضوع به هیچ وجه با اصول اولیه زندان زدایی و رویکرد اصلاحی و تربیتی سازمان سازگار نبوده و خلاف سیاست قوه قضائیه به شمار می رود. این کار ضمن ایجاد جو بدبینی مردم نسبت به قوه قضائیه، امنیت جامعه را زیر سوال می برد.

لکن با درک اهمیت این موضوع، ضمن بهره گیری از تجربیات و آموخته های مریان عرصه اصلاح و تربیت و با توسل به موارد ذیل می توان جمعیت کیفری زندان را تا حدی کاهش داد:

بکار گیری مریان کار آزموده و متخصص و مسلط به علوم زندانبانی خصوصاً آشنا به شیوه های زندانبانی اسلامی

و نحوه اجرای آن

- آگاهی از اهمیت و جایگاه اشتغال در زندان و جلوگیری از بطالت اوقات زندانیان

- تکمیل اوقات فراغت زندانیان با برنامه های آموزشی، فرهنگی، هنری و سرگرمیهای آموزشی،

- توجه به امر حرفه آموزی و آموزشهای فنی و حرفه ای

- تغییر نگرش زندانیان پس از اجرای روش طبقه بندی و آموزشهای متناسب با آنان

- تقویت فعالیتهای ورزشی در سالم سازی جسم و پرورش روح آنان

- جلوگیری از تبعیض در برخورد با زندانیان

- ایجاد فضا و حس اعتماد از سوی مریان تربیتی برای زندانیان در پذیرش آموزشهای اصلاحی و تربیتی

- انجام خدمات مشاوره و مددکاری و ارائه خدمات اجتماعی برای زندانیان و خانواده های آنان

- طبقه بندی و تفکیک شخصیتی زندانیان و اجرای روش طبقه بندی قبل از هر اقدام دیگر

- تحکیم مبانی خانوادگی زندانیان از طریق اعطای ملاقاتهای حضوری، تلفنی و خصوصی

- تقویت فعالیت انجمن حمایت از زندانیان و جلب همکاری نهادهای علمی و تحقیقاتی و کمکهای مادی و معنوی

- مراقبتهای پس از خروج زندانی

- ایجاد مراکز پژوهشی در استانها با توجه به وضعیت خاص جغرافیایی، نژادی، قومی، زبان و... برای پیشگیری از وقوع جرم در مناطق مختلف

- از دیگر راهکارهای توفیق در امر اصلاح و تربیت و پیشگیری از بازگشت دوباره مددجویان به زندان و به طور کلی عدم تکرار جرم ایجاد زمینه های لازم و ضروری به منظور مراقبت از مددجویان پس از آزادی است.

- حمایت شغلی و رفاهی از زندانیان با جلب کمکهای محلی و مردمی و ایجاد کار و منبع درآمد برای مددجویان پس از خروج از زندان نقش موثری در تداوم اصلاح و تربیت و نتیجه بخشی آن خواهد داشت.

با در نظر گرفتن این معیارها می توانیم چهره زندانها را که امروزه همچون دیوی در نظر مردم جلوه گر است تعدیل کرده و آن را به مکانی جهت تهذیب افرا، نه تخریب آنها مبدل کنیم و با پالاییدن این فرهنگ، برای مدرم آینده زندانیان اصلاح شده را در جامعه تامین کنیم، چرا که در غیر اینصورت آنها زندان را محیطی بهتر از جامعه خواهند دانست، جامعه ای که تمامی مردمش به آنها به چشم جانی و مجرم بالفطره می نگرند.

منابع:

آیین نامه اجرایی سازمان زندانها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور
کاربرد روانشناسی در زندان نوشته: دیوی جی کوک - ترجمه عطا الله محمدی.